

Den nya svenska förortsrörelsen – viljan att höra hemma

Magnus Dahlstedt and Aleksandra Ålund

Book Chapter

N.B.: When citing this work, cite the original article.

Part of: *Förortsdrömmar: Ungdomar, utanförskap och viljan till inkludering*, Magnus Dahlstedt (ed.), 2018, pp. 181–199. ISBN: 9789176853542

Linköping Studies in Social Work and Welfare, No. 2018:3

Copyright: The authors

Available at: Linköping University Institutional Repository (DiVA)

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-144525>

9. Den nya svenska förortsrörelsen – viljan att höra hemma

Magnus Dahlstedt & Aleksandra Ålund

e jag normal e du normal e vi normala
jag e inte här för skojs skull, jag e här för att tala
The Latin Kings, *Stoppa rasismen*, 1994

Vi ska ha rätt att... leva både i verkligheten och i gränslandet, vilket alltså betyder att vi ska ha rätt till fiktionen, drömmarna och allt det där som de ängsliga och trängsinta kallar förljuget. Får vi det kan vi nämligen på en gång tala rakt på sak – och leva i gränslandets bilder – vilket är förutsättningen för förmågan till identifiering med andra, för distansering och för det överskridande som gör nya starter i skeendet möjliga. Eller med andra ord: skapande, upptäckter, förvandlingar.

Bengt Nerman, *Om erfarenheten*, 1981: 42

I spåren av de senaste decenniernas välfärdspolitiska omvandling har de socioekonomiska klyftorna och den rumsliga polariseringen blivit allt mer påtaglig i svenska städer. Parallellt med denna tilltagande polarisering har förorten, särskilt under det senaste decenniet, blivit skådeplats för ett allt mer synligt politiskt motstånd, i form av återkommande oroligheter och våldsamma missnöjesyttringar – inte minst 2009 och 2013.

Detta kapitel kretsar kring just förorten som skådeplats för politiskt motstånd. Särskilt fokus riktas mot framväxten av en förortsrörelse bland förortens unga, en form av gräsrotsmobilisering som kretsar kring rumslig och social orättvisa (Sernhede m.fl. 2016; Ålund 2014b). Denna rörelse uttrycker ett lokalt förankrat, men translokalt förgrenat, motstånd mot den sociala exkludering som drabbar de boende och inte minst de unga i förortsområden runtom i landet (León Rosales & Ålund 2017). I denna organisering återoppar förortens unga sin rätt till hemmahörande på lika villkor. Rörelsen drivs av en stark vilja att höra till, artikulerad i en kamp för *hemmastadiggörande*. De unga kräver rätten till staden och till Sverige som inkluderande hem.

Dagens förortsrörelse kan ses som uttryck för en ny slags svensk folkrörelse, som bygger på nya innebörder av hemmastadiggörande. Den återoppar hemmahörande och social rättvisa, inte minst genom att knyta an till drömmar och visioner från det förgångna – däribland visionen om folkhemmet. I detta kapitel beskriver vi framväxten av denna nya svenska folkrörelse. I kapitlet tar vi avstamp i våra tidigare studier av kamp om hemmahörande utifrån förortens kontext (t.ex. Ålund 1997; Schierup m.fl. 2014; Dahlstedt 2005, 2016), med särskilt fokus på populärkulturen och dess kraft att skapa känslor av samhörighet som medel för att göra anspråk på hemmahörande. Med nedslag i 2010-talets, 1990-talets och 1970-talets Sverige visar vi på att den kamp om hemmahörande som bedrivs inom den samtida förortsrörelsen har föregåtts av motsvarande kamp, i såväl litteratur och populärmusik, från 1970-talets Mahmut Bakis till 1990-talets Dogge Doggelito och The Latin Kings till 2000-talets Timbuktu. Dagens kamp för hemmahörande är därmed ett eko av kamper som har utkämpats tidigare, samtidigt som den tar avstamp i nutida villkor och utmaningar. Innan vi tar oss an framväxten av denna förortsrörelse inleder vi dock med några ord om hur vi närmar oss frågan om hem och hemmahörande.

Dörrar, broar, rötter

Som vi kunnat se tidigare i denna bok så är *hem* en mycket laddad metafor som har flera konnotationer (se kapitel 1 i denna bok). När metaforen hem används av migranter i den första generationen så tenderar förståelsen av hem att relatera till svunna tider och ursprungsplatser, ett hem som lämnats vid utvandringen. I landet de migrerat till ändras begreppet innebörd till *hemma-görande* (Ålund m.fl. 2017), där det är skapandet av ett nytt hem som står i fokus – förkroppsligat i ordet *hemmastadiggörande*. Hemmastadiggörande är inte synonymt med tillhörighet. Att vara bosatt i Sverige och att inneha formellt svenskt medborgarskap innebär inte automatiskt att bli inkluderad som hemmahörande i det ”nya hemlandet”.

Hemmahörandet är en del av det mottagande samhällets repertoar av strategier för att inkludera medborgare av olika slag (jfr Ålund m.fl. 2017; Lloyd & Vasta 2017). Denna inkludering är – som vi också har kunnat se ett otal exempel på i de olika kapitlen i denna bok – inte sällan motstridig. Inkluderingen kan nämligen bygga på stigmatisering och underordnande social exkludering av migranter såväl som krav på anpassning till en uppsättning förutbestämda värderingar.

Sociologen Georg Simmel skrev i början av det förra seklet en essä, *Bridge och Door*, som kan bidra till en fördjupad förståelse av det samtida hemmastadiggörandets motsägelserfullheter. Utifrån *Metropolis*, sin tids storstad, resonerade han i artikeln med samma namn (Simmel 1950a), om kopplingen mellan närhet och avstånd som olika dimensioner av mänsklig interaktion. Framför allt kan hans metaforer *bro* och *dörr* (Simmel 1994) ge fantasifulla ingångar för att närma oss förutsättningarna för hemmastadiggörande, inte minst vad avser *Främlingen* (Simmel 1950b). Simmels begrepp *Främling* motsvarar den samtida *invandraren* och i förlängningen de socialt och kulturellt exkluderades möjligheter och hinder när det gäller att höra till den svenska nationen (Ålund 2009; Ålund m.fl. 2017a).

Det mångkulturella samhället har allt mer kommit att framstå som ett intrikat system av brobyggen som förbinder olika territorier och avskilda sociokulturella domäner, där kultur ses som något oföränderligt, en essens, rötter (Ålund 2003, 2017). En utblick över det samtida Sverige– och för den delen över resten av det samtida Europa – visar oss att en sådan statisk syn på etnokulturell tillhörighet utgör en utbredd förståelse av det mångkulturella samhällets utmaningar (Dahlstedt & Neergaard 2016; Ålund m.fl. 2017b). Som vi kunde se i det första kapitlet i denna bok karaktäriseras denna förståelse av en uppfattning om fundamentala skillnader mellan Oss och Dem, inte sällan definierade i kulturella termer – i termer av mer eller mindre oförenliga *värden*. Även Sverige, som åtminstone under slutet av 1990-talet uppmärksammats runtom i världen för sin ambitiösa mångkulturella politik (Ålund & Schierup 1991), präglas idag av etnokulturella gränsdragningar och rangordningar mellan Oss och Dem (se vidare kapitel 1 i denna bok).

För Simmel (1994) är *bron* något annat än en bara en förbindelselänk. För honom markerar bron avstånd och förbindelse på en och samma gång. Bron utgör en linje mellan två ändliga och därmed avskilda punkter. Bron erbjuder en viss frihet, men endast för den som står i mitten av bron. För den som beträder den ger bron en uppfattning om att de två avskilda punkterna är förbundna. Därmed är bron ett uttryck för närhet, men samtidigt distans. I relation till metaforen bro ställer Simmel en annan metafor, *dörr*. Jämfört med bron erbjuder dörren en annan form av mänsklig interaktion. Dörren ger den passerande möjligheter att kliva ut och röra sig i alla möjliga riktningar. Simmel (1994: 8) menar att livet flödar ut från dörren och ”från isolerade, skilda existensers begränsning till alla riktningars

obegränsning”. Dörren blir här en central metafor för människors vilja och möjlighet att handla. Dörren öppnar färdvägar för en resa i alla möjliga – gränsöverskridande riktningar (Ålund 1995, 2009). I linje med dörrens metaforik beskriver Simmel (1994: 10) människan som ”den gränsöverskridande varelse som inte har någon gräns”.

Simmel var en av de första sociologer som uppmärksammade de komplexa sambanden mellan ”främlingen” och samhället. Simmel menade att främlingen egentligen inte alls är särskilt främmande. Främlingar är i själva verket människor precis som ”vi” – och inte några varelser från yttre rymden. Varelser från yttre rymden – invånarna i Sirius, som Simmel (1950b: 402) benämnde dem – är egentligen inte främlingar för oss. De existerar inte för oss och svarar därmed inte mot innebörden av vare sig när och fjärran. Främlingen är en person som kommer idag och stannar imorgon. Den speciella innebörden av främlingens ställning bestäms av den mottagande ”gruppens” (som Simmel formulerar det) sätt att definiera närhet och distans (s. 408). Medan främlingen utgör en del av den grupp som hon möter, så tenderar denna grupp att förhålla sig till främlingen genom en avgränsning som närmast kan liknas vid hållningen till ”de fattiga och inre fienderna” (s. 402f).

I linje med detta resonemang är därmed existensen som främling inte kopplad till en bestämd egenskap hos en enskild individ. Den är snarare resultatet av en kategorisering – ett *främling-görande*. Simmels tankar från det förra sekelskiftet är i allra högsta grad aktuella. Främlingar placeras nämligen fortfarande in i kategorier, etniska, kulturella eller religiösa, som vanligtvis framställs som givna (jfr Sollors 1989) eller, för att spinna vidare på Simmels resonemang kring metaforen *bro*, slutgiltiga. Genom att uppmärksamma främling-görandet – som en alltjämt pågående process – riktar Simmel dock uppmärksamhet mot hur det går till när enskilda människor omvandlas till medlemmar av en underordnad social kategori. Denna omvandling utgör ett klassiskt tema som förbinder en historia av kolonialism, migration och exil. Simmels tankegångar öppnar upp för en fördjupad förståelse som går bortom ursprung och det till synes ”naturgivna”, som gör det möjligt att fånga de processer som i någon mening skapar också dagens främlingar, oavsett om de, för att anamma en samtida vardaglig vokabulär, betecknas som ”invandrare” eller som ”unga i utanförskapsområden”.

Det är nu dags för den första anhalten i vår berättelse om framväxten av den samtida förortens svenska folkrörelsen. Vi påbörjar denna berättelse genom att gå tillbaka till 1970-talet.

Flaggan och stängda dörrar

Det spelar ingen roll om man är sju eller sjuttio år, svenskarna vet ändå alltid bäst. Jag tror att de räknar vår ålder från vår ankomstdag. Därför ska jag börja första klass till hösten (Baksi 1979: 8).

Med de orden beskriver den svensk-kurdiske författaren Mahmut Baksi sitt möte med Sverige, drömmarnas land. Liksom många andra av de migranter som sökte sig till Sverige på 1970-talet så hade Baksi förts till Sverige för att bygga en ny framtid. Men redan vid ankomsten fick han klart för sig att det drömmarnas land han kommit till inte alls var sig likt. Han blev inte alls välkomnad som den jämlike han tänkt sig. Han blev snarare bemött som en omyndig. Alla de erfarenheter och kunskaper han bar med sig från sitt forna hemland, kampen för kurdiska rättigheter, för demokrati, för socialism – inget var något värt. Han var som ett blankt papper. Allt skulle läras om, på nytt. Liksom många andra migranter mötte han en stängd dörr. Han hamnade, bildligt talat, på skolbänken. Vid katedern stod svenskarna. Det var de som satt inne med svaren på alla frågor. Några år tidigare hade Baksi

skrivit en annan bok, med den talande titeln *Små slavar!* (Baksi 1975), också den med en svidande kritik mot Sveriges bemötande av de nyanlända migranterna. För svenskarna var migranterna, som Baksi erfor det, ett slags slavar – andra rangens människor som skulle tjäna den första rangens genom att ta de mest slitsamma och lågbetalda jobb som ingen annan ville ha.

Baksis berättelse om det sena 1970-talets Sverige är dock långt ifrån unik. Flera författare som migrerat till Sverige under samma tid gjorde en liknande beskrivning av stängda dörrar – till exempel Hannu Ylitalo i boken *Finnjäväl* (1972) och Theodor Kallifatides i boken *Utlänningar* (1970). Baksi pekar på en viktig fråga i demokratins Sverige, som är lika aktuell idag som det var på 1970-talet, nämligen vilka som anses hemmahörande i den svenska samhällsgemenskapen – och vilka som hamnar utanför denna gemenskap.

När Baksi kom till Sverige sågs och bemöttes han som en omyndig ”främling” och bemötandet fortsatte. Men han gav aldrig upp tanken på att bli hemmastadd, att bli del av en svensk samhälllig gemenskap, utan han fortsatte att göra anspråk på rätten att få höra hemma i gemenskapen, med de medborgerliga rättigheter som medlemskapet innebär. Som ett resultat av denna ensträdda kamp för hemmastadiggörande kom han så småningom att få allt större gehör och han kom – liksom Kallifatides – att bli en del av en svensk litterär kanon. När han avled år 2000 önskade han bli begravd bredvid sina föräldrar i Kurdistan, med en svensk flagga på kistan. Så blev även fallet. Baksis önskan om att bli insvept i den svenska flaggan på kurdisk mark vittnar om en kamp om hemmastadiggörande som är gränsöverskridande till sin natur, som bygger på hemmahörande i både Kurdistan och Sverige. För honom var nämligen hemmahörande inte antingen Kurdistan eller Sverige, utan både och (jfr Khayati & Dahlstedt 2014).

Baksi är långt ifrån ensam om att göra anspråk på den svenska flaggan, som en symbol för hemmastadiggörande, hemmahörande i en svensk samhällsgemenskap. Låt oss röra oss lite längre fram i tiden, närmare bestämt till 1990-talet, för att ge ett annat exempel på ett liknande gränsöverskridande anspråk på hemmahörande i en svensk gemenskap, nämligen inom hip-hopen.

Orten i centrum

Baksis sista önskan kan ses som ett konkret exempel på hur litteraturen, och populärkulturen i stort, utgör en central arena för såväl förhandling som konflikt, där det utspelas en kamp om hemmahörande (Hall 1981; Grossberg 1992; Street 1997). Forskning om sociala rörelser har till exempel visat på betydelsen av olika slags populärkulturella aktörer – såsom musiker, skådespelare och poeter – i rollen som ”rörelseintellektuella” (Eyerman & Jamison 2005).

Låt oss ta musik som exempel: Hiphopen har i snart tre decennier varit en genre som har möjliggjort både förhandling och konflikt om centrala företeelser i samhället (Rose 1994). Så även i Sverige, inte minst i relation till frågor om det migrationens Sverige, dess utmaningar och framtid, och särskilt tillvaron i förortsområden runtom i landet (Ålund 1997; Sernhede 2002). ”Hiphop erbjuder”, noterar Potter (1995:132), ”genom sina uppdiktade berättelser, både en kritik av och ett alternativ till den dominerande världsbilden och dess ideologiska grundvalar, å ena sidan genom att göra oartikulerade antaganden *synliga*, å andra sidan genom att konfrontera dessa antaganden med egna motberättelser”. Hiphopen är inte enhetlig, och den rymmer en mångfald av olika inriktningar, men inom hiphopen finns en livaktig tradition där det förs något som närmast skulle kunna beskrivas som ett slags *representationens politik*, som inte bara åskådliggör den exkludering som drabbar inte

minst förortens unga, utan som också ingjuter en känsla av stolthet över att leva och verka på den urbana geografins baksida (Dahlstedt 2005).

Utifrån det Sverige de växt upp i och som de ser som sitt hem-land, utvecklade förortens unga nya uttryckssätt för att förmedla sitt hemmastadiggörande. Hiphopen kom här att utgöra ett viktigt medel för att skapa kritisk reflektion kring och artikulera ett motstånd mot segregationen, stigmatiseringen och den sociala exkluderingens samlade effekter. Ackompanjerade av motståndets rytmer spreds budskap om pågående kollektivt främling-görande tillsammans med appeller om solidaritet.

En av de tongivande rösterna inom svensk hiphop är Dogge Doggelito, en gång frontfigur i de legendariska The Latin Kings, som var en av genrens pionjärer då hiphopen slog igenom på bred front i Sverige på tidigt 1990-tal. Dogge, som egentligen heter Douglas Léon, är född i Sverige, med en mamma född i Sverige och en pappa född i Venezuela. Dogge och hans TLK artikulera i sin musik och med sina texter sina erfarenheter som stigmatiserade förortsbor i 1990-talets Sverige – till exempel i texten till Stoppa rasismen, från debutalbumet *Välkommen till förorten*:

Visst, har svart hår och mörkare hud
och är latinamerikan och tror på gud
Du tycker att jag är en konstig filur
bara för att jag kommer från en annan kultur
Tror du verkligen att jag odlar lök i vardagsrummet
eller badar en gång om året

The Latin Kings, *Stoppa rasismen*, 1994

Liksom i andra av sina texter plockade TLK här upp och påvisade ihålligheten i rådande stereotyper om förorten och dess invånare. På så sätt förmedlade de med sina texter och sin musik en kritisk medvetenhet om hur det är att leva i en position som underordnad, som delades av många andra av förortens unga. Budskapen spreds och förgrenades, inspirerade till engagemang och motstånd mot exkludering och rasism. Musiken kom på så sätt att bidra till etablerande av en gemensam terräng där alternativa röster kunde resas, där det var möjligt att artikulera identifikationer och allianser som överskred etnokulturella dikotomier och åtskillnader (jfr Ålund 2003). Bland annat i just texten till Stoppa rasismen åskådliggörs en tydlig vilja att utmana splittring och skapa en gemensam frontlinje mot rasismen:

Det finns många av er sjuka rasister, men bara några få, fega nynazister
Så var inte rädd, var stolt, försök vara man
Vi svartskallar måste enas, och sluta slåss med varann!
Vi måste sluta slåss med varann!

The Latin Kings, *Stoppa rasismen*, 1994

Slagordet Stoppa rasismen! ljöd vid den här tiden inte bara i The Latin Kings' texter, utan kunde också höras skanderas på gator och torg, i protest mot den allt mer organiserade och synliga rasismen i Sverige, inte minst representerad av återkommande nynazistiska demonstrationer och öppna våldsdåd riktade mot "svartskallar" (se Löwander 1998; Ålund 1997). Inom hiphopen, och inte minst för The Latin Kings, kom just sådana negativa beteckningar och beskrivningar av förortens unga och om deras hem – förorten – att fungera som bränsle i deras egen motberättelse. På så sätt blev "svartskalle" något mer än bara ett utpekande stigma – det kom även att bli till plattform att samlas kring, en utgångspunkt för att skapa

ett ”vi”. Liksom med en rad andra etablerade stigmat ställdes utpekande tillmälen på ända, tömdes på innehåll och laddades med nya betydelser för att på olika sätt uppvärdera bilden av förorten. Sex år senare beskrev TLK återigen förorten, den här gången tillbakablickande och med fokus på en rad problem – samtidigt som beskrivningen frammanade positiva känslor för platsen.

förorten e en djungel av betong
om man fick chansen skulle man gitta på en gång
det e kanske därför shonnarna gittar med flum
försöker fixa biz-niz nere i centrum
för arbetslösa och fattiga, blir bara fler och fler
men det gör inget, för jag älskar mitt kvarter
The Latin Kings, *Mitt kvarter*, 2000

Budskapet var rakt och enkelt: Etablissemangen och resten av det omgivande svenska samhället kan säga precis vad som helst. Dogge, TLK och andra förortsungdomar kommer ändå vara stolta över dem de är och platsen där de växt upp. I denna motberättelse stod Orten inte längre i periferin, utan snarare i centrum. Kartan var omkastad. Som en ironisk betraktelse över den konventionella mediebilderna av ”problemförorten” valde The Latin Kings att likna förorten vid en djungel, ett laglöst land regerat av de djuriska instinkternas och kaosets makter. Det spelar ingen roll. TLK älskar ändå ”sitt kvarter”. Kvarteret är deras hem. Liksom Sverige.

De förhandlingar om hemmahörande som vid den här tiden ägde rum inom populärkulturens och inte minst hiphopens utåtriktade appeller ackompanjerade en bred, lokalt förankrad förhandling som försiggick också bortom offentlighetens ljus – där boende i förorter runt om i landet på olika sätt navigerade bland rådande föreställningar om tillhörighet och gjorde anspråk på hemmahörande. Låt oss med nedslag i våra egna studier från tidigt respektive sent 1990-tal stanna upp vid två olika berättelser som kretsar kring viljan att höra hemma i ett hem som tycks stängt.

En annan tid, en annan stad

Samtidigt som hiphopen under det tidiga 1990-talet växte fram som ett uttryckssätt som gjorde det möjligt för förortens unga att förmedla sitt hemmastadiggörande träffade vi en person, låt oss kalla honom Hassan (se Ålund 1997). Han var något av ett nav i förortens lokala offentlighet, starkt förankrad i både förortens omfattande nät av transetniska vänskapsband och ledande politiska kretsar i staden och landet. Han kallades inte sällan brobyggare; mellan etnokulturella konstellationer, mellan generationer, mellan lokala och centrala makthavare. När vi träffar Hassan i början av 1990-talet är han 26 år gammal. Han är född utomlands, men uppvuxen och utbildad i Sverige. Hassans berättelse illustrerar – liksom Dogges och The Latin Kings – hur positionen som ”invandrare” påminner om Simmels beskrivning av ”främlingen” som varande både innanför och utanför. Hans berättelse illustrerar samtidigt hur dörrarna in till och ut från förortens hem ter sig.

”Världen, i alla färger, startar härifrån på T-banan tidig morgon och rör sig mot Stockholm”. Med ett fågelperspektiv betraktade Hassan den sociala kartan och kulturella rymden. Den lokala världens villkor återspeglar sig i T-bane resenärernas rörelser och riktning. Genom rörelser in och ut pulserar en mänsklig massa som förbinder Rinkeby med omvärlden. Här avskiljs utresande arbetskraft från inresande ”styresskick”.

Klockan 5 på morgonen åker invandrare till sina städjobb. Mellan 5-8 ser man bara invandrare i Rinkeby. Efter klockan 8 ändras bilden. Svenskarna kommer till Rinkeby och invandrarna åker till Stockholm. Arbetande ut och styrande in. På eftermiddagarna vid 4-tiden sker samma sak, men i motsatt riktning. På T-banan ser man ”klasser” som kommer och går.

Hassan beskrev i följande ordalag konsekvenserna av att han tillsammans med övriga Rinkebybor fogades in i bestämda boxar, som människor av särskilt slag:

I apparatens värld har de fortfarande boxar som de stoppar in oss i. Dagis, skola, socialen och arbetsförmedlingen leker ännu med oss som om vi vore tennsoldater i olika färger. Man har ännu inte fattat i expertsvängen att vi inte vill vara tennsoldater. De vallfärdar hit för att studera oss, mångfaldens problem eller resurs, allt efter vad som för tillfället gäller. Men de har inte sett rörelsekartan kring T-banan.

På tal om relationer mellan generationer sade Hassan:

Barnen växer och lär sig att lägga ihop saker och ting. De fattar vad som är fel och kommer tillbaka. När de blir ungdomar talar de om hur föräldrarna har upplevt orättvisor på jobbet. De vill inte själva gå samma väg. De lever i skuggan av föräldrarnas exploatering och finner sig inte i att marginaliseras. Våld och brott är kanske en form av protest mot detta, som ett svar på diskriminering och att samhället inte intresserar sig för dem. Eller inte når ut till dem, bakom alla paragrafer om jämlikhet. Dessutom skriver massmedia bara ont om oss. Ungdomarna känner det som om ingen gillar dem. Men vi är ju som alla andra, bra och dåliga, och inte värstingar allihopa.

Hassan tyckte sig dock kunna se en förändring. Ungdomarna hade allt mer börjat politisera den exkludering de utsattes för. ”Klottret på väggarna är en protest”. Han pekade på framväxten av nya sociala rörelser. ”Vi är tillbaka till 1968, men på 90-talets manér”. Samtidigt hade enligt Hassan allt fler vuxna ”vaknat”. Inte minst genom att vara ute på nätter och helger som Morsor på stan och liknande. En sorts ”väckelserörelse” har uppstått kring ”gatans universitet”, ett universitet som också gett Hassan hans viktigaste utbildning. Hans deltagande i skilda organisationer som ung utgjorde en slags skolning som så småningom förde honom vidare till deltagande i en rad andra sammanhang, lokalt såväl som nationellt.

För mig har det gällt att se vad som är rättvisa här. Vad som är gemensamt och vad som förenar. Jag har försökt öppna mig mot alla. Blev medlem i grekiska föreningen. Gick till jugoslaverna och deras klubb. Byggede ett brett kontaktnät med alla invandrare och Rinkebybor. Här krävdes en bred solidaritet och vi hade själva ett ”FN i miniatyr” som Olof Palme en gång såg det som. Jag kunde se hur lika erfarenheter vi hade. Hur vi kände på samma sätt. Alla gamla fördomar och murar raseras när man upptäcker det som förenar.

Det ömsesidiga igenkännandet och den lokala solidariteten är dock, framhärdat Hassan, inte oproblematiskt. Den kan också leda till att lokalsamhället utvecklas till en slags skyddad zon som kan komma att bli protektionistisk i den meningen att den sluter sig inne, gentemot en otrugg omvärld (jfr Sernhede 2002). Av den anledningen understryker han att det behöver utvecklas nya politiska krafter som bygger på gemensamma intressen och strävanden, som inte bara inrymmer förortens ”invandrare”, utan också ”svenskar” som i sina liv också

tvingas möta exkluderingens samlade effekter, i förorten såväl som utanför. ”Inga djupgående åtgärder har gjorts för att bryta strömmen ut och in i T-banan. Det saknas en samlad bild”. Hassan menade att klassernas rörelsemönster i T-banan, de sociala missförhållandena, exkluderingen och utbrotten av våldet hänger intimt samman med varandra. Vi kan här se hur broarnas förbindelseänkar knyter samman skilda existenser i ett åtskilt hem. Men vi kan samtidigt se behovet av öppna dörrar och nya vägar för att ”kliva ut ur rådande begränsningar in i friheten” (Simmel 1994: 10).

Afrika och Sverige

Några år senare, mot slutet av den pågående valrörelsen 1998, träffade vi Isak (se vidare Dahlstedt 1999). Inte långt från platsen där vi några år tidigare träffat Hassan. Isak var när vi mötte honom i trettiårsåldern. Han berättade att han kommit till Sverige i början av 1990-talet, som politisk flykting från ett nordafrikanskt land. Han var vid den tiden aktiv i ett flertal lokala ideella föreningar, etniskt grundade, men också med inriktning mot konst och teater. Isak var även politiskt engagerad i frågor som rörde situationen i båda hemländerna, det han flytt från och det han flytt till. I samtalet pratade Isak om både hinder och möjligheter för politiskt engagemang i 1990-talets Sverige.

Under samtalet höll en minister valtal på torget utanför. Det var inte många som lyssnade. De flesta passerade utan att stanna. Isak lyfte fram ministerns besök i området som symtomatiskt för vad han uppfattade som ett större problem.

Om de pratar om ändringar här ute på torget i dessa valtider. Det är bara lögner! [...] Nästa dag, när valet är slut, ser vi inte till dem längre! Inte tills nästa val. Jag trodde att detta är ett mycket civiliserat land, med fackföreningar, avancerad politisk struktur, men det var samma sak! I Afrika ser du politikerna en gång var femte år, och det är samma sak här. Det är som i tredje världen!

Problemet med att förorten och dess befolkning inte blir lyssnad till gäller dock inte bara politiker. Det gäller i lika hög grad de tjänstemän som arbetar i området. Isak menade att både politiker och tjänstemän förhåller sig till förortsområdet som ett annorlunda område, med en annorlunda befolkning, förlagt utanför, i stadens och samhällets marginaler.

På morgonen kommer de tillbaka hit och bestämmer över våra livsvillkor. Och kallar oss för invandrare. Hur kan dessa personer ens våga stå här och prata om integration? Hur ska vi kunna integreras när de, efter några minuter efter arbetsdagen, redan är på andra sidan staden?

Återigen är det en hierarkisk, närmast en slags kolonial relation mellan majoritetssamhället och den annorlunda förorten som beskrivs. I relation till detta förhållningssätt gav Isak uttryck för både frustration och ilska – däremot inte uppgivenhet. Isak gav i samtalet snarare uttryck för en stark vilja att bidra till förändring, där inte minst deltagande i lokala föreningar bildade på etnisk grund lyftes fram som ett viktigt medel för att åstadkomma förändring.

Det finns massor av problem i det här området vad gäller knark, vandalisering, sysslolöshet och allt möjligt annat, som vi invandrarföreningar faktiskt kan bidra till att lösa. [...] Den här gången vill vi vara med i beslutsfattande position. Vi kan inte alltid ligga på botten. Alltid finns det någon svensk som sitter där uppe och bestämmer allting och den här gången vill vi vara med och bestämma.

Isak berättade om hur flera lokala etniska sammanslutningar, eller så kallade ”invandrarföreningar” hade närmat sig varandra och börjat etablera olika slags samarbeten som överskred etnokulturella gränsdragningar i en gemensam strävan efter att inte bara stå vid sidan av, utan att också delta i beslutsfattandet. Denna strävan kom dock snart att möta visst motstånd bland delar av lokalbefolkningen, framför allt bland de äldre, infödda svenskarna.

Vi ska göra det bästa för området. Vi invandrarföreningar har tidigare inte varit delaktiga på grund av att vi inte varit organiserade, men nu vill vi komma igång och göra någonting. Reaktionen blev: ”Oj, de ska ta över!” Vad ska tas över? Vem är intresserad av att ta över [skratt]?

I relation till detta motstånd knöt Isak an till ett tal som Malcolm X (1965: 35) hållit 35 år tidigare, som behandlade situationen för USA:s ”22 miljoner svarta människor” – eller ”amerikanismens offer”, som han valde att kalla dem.

We’re 22 million niggers here, and we’re going nowhere. We’re staying here. Man måste förstå det. Vi ska inte flytta. Vart ska vi flytta? Vi är ju här. Man har inte riktigt förstått att vi är här i Sverige. Vi är hela tiden invandrare, invandrare, invandrare. På grund av vår hudfärg. Så länge den attityden finns kvar fungerar det inte.

Sensmoralen i Isaks berättelse är enkel: Också de boende i förorter runt om i landet som pekats ut som ”invandrare” är del av Sverige. För dem finns inget *annat* hem. Det groende engagemanget hos Isak liksom bland andra aktiva i de lokala ”invandrarföreningarna” riktade sig framför allt mot barnen, grundad i en vilja att bidra till barnens hemmastadiggörande.

Man måste kämpa. Man kan inte gå och säga till sina barn att det är kört, att det inte kommer att bli bättre. [...] Jag kan inte säga till dem att de inte är svenskar! Och sedan får jag höra att jag inte tillhör det här samhället. Jag skulle vilja kalla mig för svensk, men jag får inte. Det är skrämmande.

Under de kommande åren kom detta lokala ideella engagemang för barnen i området inte minst att så småningom resultera i ett organiserat samarbete med en av skolorna i området som samlade de flesta av barnen i de yngre åldrarna (Dahlstedt & Hertzberg 2011a).

Efter att bandspelaren stängts av och det var dags att skiljas åt sade Isak: ”Det är en sak för mig, men en sak är solklar: Mina barn kommer aldrig att acceptera att bli bemötta på samma sätt som jag blivit. Aldrig någonsin”. Isak gav därmed tydligare kontur åt det som Hassan några år tidigare sagt om förortens unga: ”De lever i skuggan av föräldrarnas exploatering och finner sig inte i att marginaliseras”. Isaks barn är födda och uppväxta i Sverige. De har inget annat *hem* än just detta Sverige. Ändå betraktas de som inte fullt ut hemmahörande, på grund av sin hudfärg.

En ny folkrörelse

De vardagliga erfarenheter och upplevelser av främling-görande, som Hassan och Isak artikulerat i sina berättelser på 1990-talet, utgör en samlad erfarenhetsgrund för anspråk på hemmahörande och social rättvisa. Det är också i denna erfarenhetsgrund som vi kan se grogrunden till de högljudda protester och våldsamma upplopp som ägde rum i bland annat

Malmö, Göteborg och Uppsala 2009 (Schierup & Ålund 2011) och återigen i Stockholm 2013 (Schierup m.fl. 2014).

15 år efter vårt möte med Isak nåddes vi av nyheten om bilar som satts i brand och eskalerande sammandrabbningar mellan ungdomar och polis – alldeles utanför fiket där vi mötte Isak. Skeendet ägde rum i samband med en serie av våldsamheter som hade utlösts av ett urspårat polisingripande i Stockholmsförorten Husby, vilket i sin tur resulterade i att en hotfull äldre Husby-bo sköts ihjäl. Återigen hamnade ”problemförorten” i offentlighetens ljus – denna gång med Husby som negativt exempel. De eskalerande protester bland unga som följde, som sedermera spred sig också till andra förortsområden runtom i landet, lockade journalister inte bara från andra delar av landet, utan även från andra delar av världen, sökande svar på frågan vad som egentligen är på väg att ske i drömlandet Sverige (Schierup m.fl. 2014).

Anspråk på hemmahörande och social rättvisa har dock inte bara kommit till uttryck i form av våldsamma protester bland förortens unga, där övriga förortsbor är passiva åskådare till dessa våldsamheter och passiva åhörare till den debatt om den våldsamma och otrygga förorten som följer. Under det senaste decenniet har det snarare växt fram en bred repertoar av initiativ och organisationer som samlar boende i förortsområden som höjer sina röster och kräver att bli lyssnade till. I förortsområden runtom i landet har bland annat en rad demonstrationer arrangerats i protest inte bara mot en accelererande våldsspiral utan också mot ett samhälle som tillåter denna spiral att verka i städernas utkanter. I en appell från talespersonerna Ilyas Hassan och Macarena de la Cerda (2017) för Nätverket förorten mot våld, finner vi återigen en tydligt artikulerad vilja att bidra till förändring, boende i ”Sveriges förorter” gör anspråk på deltagande:

I Sveriges förorter är vi många som är enade och organiseringen som sker visar att alla vill hjälpas åt. Det handlar nu om att maktbarnen ska sluta vara rädda och börja lyssna på de verkliga experterna: folket, som har erfarenhet av detta och bor i de drabbade områdena.

Återigen kan vi se ett skifte av fokus i berättelsen om förorten, från förorten som problem till förorten som en del av lösningen. Till ”maktbarnen” riktas ett tydligt budskap: Lyssna på ”de verkliga experterna”, ”folket”.

Samtidigt har det växt fram en rad förortsbaserade organisationer. Bland dessa finner vi Megafonen, en ungdomsorganisation, grundad i Husby 2008, som inte minst blev uppmärksammas som språkrör för förortens unga i samband med de oroligheter som eskalerade i Stockholm 2013. Men Megafonen, liksom Pantrarna för upprustning av förorten, en ungdomsorganisation som startades i Göteborgs förorter, uttrycker ett motstånd mot exkluderingens och den sociala nedrustningens samlade effekter för förortens unga. Dessa organisationer beskriver sig själva som del av en ny svensk folkrörelse, som en förortsrörelse som bedriver en slags plats-baserad kamp (Schierup m.fl. 2014). Denna folkrörelse utgör en inkluderande aktivism, där de exkluderade markerar sin plats som svenskar, där krav på representation och delaktighet reses. Denna aktivism öppnar dörrar mot nya former av solidaritet och bygger broar som förenar, som binder samman unga och andra boende i enskilda förorter med varandra, men även med andra aktörer inom det civila samhället, i och utanför förorterna (León Rosales & Ålund 2017).

Megafonen beskriver på sin hemsida sitt mål som att skapa ett samhälle för alla, som är fritt från rasism, sexism och klassförtryck. Denna samtida vision om ett inkluderande folkhem bygger på ett återopande av rätten till kulturell särskilnad som samtidigt öppnar för kulturella blandningar, där mänskliga möten ses som skapande nya kulturella uttryck.

Grammofonen, en parallell rörelse till Megafonen, artikulerar på ett slagkraftigt sätt denna vision om det inkluderande hemmet. ”Vi är inte alls svenskar, kurder, araber, chilensare etc... jag tror att vi måste släppa det där”, skriver Lewend Tasin och Anton Landerhag, författarna till rapporten *Kreol: Ett spöke går runt i orten*, som grundar sig på samtal med ungdomar i den läxhjälp-studiecirkel som bedrivits av medlemmar i Megafonens Hässelby/Vällingby avdelning, genomförd i ABF Västerorts lokaler. ”Vi har kanske varit allt det där, men vårt möte med varandra har gjort att vi kokats ihop till något nytt, något annat” (Tasin & Landerhag 2015: 23). Och detta grundar sig i erfarenheter under upploppen i Husby då ungdomsröster hördes i den svenska offentligheten, och ”frågor om social utsatthet och ökande klassklyftor utefter rasifierade gränser lyftes och fick uppmärksamhet,” skriver Tasin och Landerhag (2015: 13). Med hänvisning till Megafonen och dess betydelse för en svensk förortsrörelse, som del av en bredare ungdomsledd rättviserörelse, konkluderar de: ”För första gången syntes ett organiserat motstånd som vänder ojämlikhet, alienation och uppgivenhet till politisk kamp” (ibid.).

Ortens megafoner

Januari 2012 arrangerade organisationen Förorternas riksdag, FORIX, ett kulturevenemang på Orienteatern i Stockholm, med efterföljande debatt. Rubriken för evenemanget var ”Förorten tar ton mot segregation” och på affischerna kunde besökarna läsa: ”Gala för orten. Av orten. För orten”. Hundratals ungdomar fyllde teatern och ett flertal kända hiphop-artister och poeter framförde sina erfarenheter av och uppfattningar om förortslivet, ungdom och utanförskapets problematik. I den efterföljande debatten uttryckte sig hiphop-artisten Carlito på följande sätt:

Jag tycker att det är viktigt att vi som tillhör minoritetsbefolkningen i Sverige tar saken i egna händer. När vi utesluts från den politiska debatten, och inte representeras ordentligt i riksdag och på nationell nivå, så är det viktigt att vi själva skapar våra egna forum där vi kan uttrycka våra egna åsikter och snacka om frågor som berör oss och som oftast inte tas upp i den politiska agendan, i vanlig media och i politisk debatt.

Här artikuleras återigen en upplevelse av att bli exkluderad och inte lyssnad till (se vidare Ålund 2014a). Återigen aktualiseras behovet av att förortens unga har en egen röst i det offentliga samtalet.

Som vi redan nämnt är Megafonen en av de organisationer som särskilt fört uppmärksamhet mot dessa frågor. Megafonen har också utgjort något av ett nav för den förortsrörelse som tagit form under det senaste decenniet. Megafonen är en av de mer eller mindre etablerade organisationer som tagit form i spåren av de nedskärningar av välfärd som inte minst drabbat boende i förortsområden, där framför allt privatiseringar på bostadsmarknaden, nedläggning av vårdcentraler, bibliotek och fritidsgårdar är återkommande frågor. En grogrund för etablerandet av dessa organisationer är just den upplevelse av att sakna en offentlig röst som Carlito gav uttryck för – en utbredd misstro mot etablerade former av politik och organisationsliv, som dock håller på att förändras. En rad initiativ från det etablerade civilsamhället tycks ha lett till både förnyade satsningar på ungdomsverksamheter och tätare samarbete mellan de ”gamla” och de ”nya” rörelserna inom det civila samhället (León Rosales & Ålund 2017). I mycket är denna vändning inspirerad av Megafonen och dess krav formulerade i ett politiskt program (<http://megafonen.com/om/politiskt-program/>). Megafonen formulerar sina målsättningar enligt följande:

Megafonen jobbar för social rättvisa i Sverige. Vi organiserar unga människor i förorten för att skapa ett samhälle där alla har lika förutsättningar och folket bestämmer över politiken, inte tvärtom.

Megafonen bygger sin politiska profil på ett identifierat behov av lokal mobilisering, medvetandegörande och kollektiv handling. En viktig del av Megafonens handlingsrepertoar består av närvaro och synlighet i offentliga sammanhang genom exempelvis författande av debattartiklar i dagstidningar och massmedial närvaro. Efter att ha etablerats i Husby har Megafonen senare förgrenats och nya lokalföreningar har också startats i en rad andra förorter, senast i Malmö.

Spridningen av Megafonens budskap, i Stockholm och i andra delar av landet, mötte olika reaktioner – irriterat avståndstagande från en rad etablerade institutioner och politiska representanter, men även nyfikenhet, stöd och uppmärksamhet. Starkt bidragande till detta kyliga bemötande var den kritik som Megafonen i bland annat debattartiklar i de större rikstäckande morgontidningarna riktat mot en kommunal satsning riktad mot Stockholms norra förorter, det så kallade Järvalyftet. Under uppstartsfasen för Järvalyftet uttryckte de boende i Husby ett starkt missnöje med att de inte varit rådfrågade i det framtida upprustningsarbetet. Megafonen åtog sig här att delta i det dialogarbete som sattes igång som svar på denna kritik. Megafonen koncentrerade sitt arbete på de unga i Husby, med utgångspunkt i just deras erfarenheter och synpunkter på de förestående förändringarna. Som ett resultat av detta arbete sammanställde Megafonen rapporten *Att vara ung i Husby*. Inledningen till rapporten avslutas med följande ord:

Lika mycket som alla synpunkter och åsikter i presentationen tillhandahålls för staden och bostadsbolagen, kommer de att få stor betydelse för Megafonens fortsatta arbete i Husby och Järva. Vi bjuder in kommunala, offentliga och privata aktörer att tillsammans med oss på Megafonen förverkliga de goda idéer som här finns att ta del av (s. 1).

Samarbetet avbröts dock abrupt. Megafonen hade dragit slutsatsen att medborgarnas aktiva medverkan i utvecklingen av Järvaområdet, och då specifikt i Husby, blockerats och att deras röst inte respekterades. Megafonen menade att det dialogarbete och de lokalt förankrade synpunkter och förslag som det hade utmynnat i, nonchalerades och åsidosattes till förmån för ett – i deras tycke – allt för stort fokus på fysisk upprustning (León Rosales & Ålund 2017; Al-khamisi 2015).

Ockupation och stängda dörrar

De redan spända relationerna mellan Megafonen och Stockholmspolitiker, framför allt med de styrande partierna i staden samt lokala myndigheter och institutioner, intensifierades ytterligare när Megafonen blev en av de drivande aktörerna bakom den uppmärksammade ockupationen av samlingslokalen Husby träff, som genomfördes under januari 2012. Husby träff hade under lång tid fungerat som en samlingspunkt där diverse lokala föreningar träffades för att arrangera en rad sociala, kulturella och politiska evenemang. Redan på 1990-talet hade Husby träff varit en viktig knutpunkt för lokala ”invandrarföreningar” (Dahlstedt 1999, 2001).

Sedan Stockholms stad lagt ut driften av verksamheten på entreprenad har Husby träff drivits i Röda korsets regi. Efter det att Röda korset under en tid dragits med ekonomiska problem, föreslog Stockholms stad att Husby träff skulle flytta till mindre och – enligt många av de boende – betydligt sämre lokaler. Förslaget mötte stark kritik bland de boende

och resulterade så småningom i en ockupation av Husby träff. Ockupationen pågick under två veckor och samlade människor från både området och närområdet, unga och gamla, samt från en rad olika organisationer, däribland Megafonen. Ockupationen avslutades fredligt efter att Röda korset gått med på att närmare undersöka de boendes åsikter gällande flytten av Husby träff och att försöka förhandla de ekonomiska villkoren med Stockholm stad.

Det som Megafonen såg som en fredlig ockupation, som genomförts i försvar för de boendes inflytande, bemöttes med stark kritik från både det kommunala bostadsbolaget, Svenska bostäder, och de styrande politikerna i Stockholms stad. Ett talande exempel på denna kritik är följande uttalande av det moderata ytterstadsborgarrådet Magnus Thulin (2012), där han menar att Megafonen i sin hållning närmast bidragit till att underbygga främlingsfientliga krafter:

Det sista vi behöver är mer misstro och främlingsfientligt motstånd mot det utvecklingsprojekt som nu bedrivs i ytterstaden. I Stockholm är vi i dagsläget förskonade från dessa krafter i stadens demokratiskt valda församlingar men så behöver det inte se ut efter nästa val. Innan Megafonen reflexmässigt klagat och dömer ut Järvalyftet så fort de får chansen bör dess företrädare möjligen fundera kring vilka krafter de framkallar när de driver denna destruktiva kampanj.

Härmed avstyrdes möjligheterna till fortsatt dialog. Dörren stängdes. I retrospektiv beskriver en av Megafonens grundare, Rami Al-khamisi (2015) hur dialog förbyttes till monolog och hur detta i sin tur påverkade Megafonens uppfattning om demokrati och relationer till stadens byråkrati.

I avslutning till en intervju med Rami Al-khamisi (se vidare i Ålund 2014b) 2012 berättade han om hur han tillsammans med sina kamrater kämpat mot nedrustningen av välfärd i förorten, om hur de arbetat med läxhjälp, om hur de arbetar för att bygga allianser med likasinnade i andra förorter, om hur de försökt initiera samarbeten med andra unga i andra storstäder, med andra ord om hur en social rörelse växer fram.

Med utgångspunkt i sina erfarenheter av Megafonens arbete i bland annat Husby och sina kontakter med människor i Brasilien har Rami senare dragit en parallell mellan den situation som råder i förortens Sverige och den som råder i favelans Brasilien.

Vi är tack och lov inte där Brasilien är – där polisen systematiskt skjuter ihjäl unga, fattiga och mörka kroppar. Men, varje gång dyker tanken upp att vi kanske är på väg dit, om vissa partiers hatiska, avhumaniserade retorik och krav på hårdare tag får realiseras i praktiken (Al-khamisi 2017).

Som Rami beskriver det går utvecklingen i Sverige åt fel håll. Snarare än att fokus läggs på att åtgärda de sociala och ekonomiska villkor som utgör grundvalen för den oro och de våldsamerheter som kommer till uttryck i svenska förortsområden så läggs allt större fokus på repressiva åtgärder riktade mot de boende i förorten.

De boendes trygghet blir inte tillgodosedd när den sociala upprustningen uteblir, och den mediala och politiska stigmatiseringen mot samma människor fortsätter. Våldet tar nya former och gängen hittar nya territorier att ockupera. Misstron mot institutionerna kan vändas genom ett förändringsarbete där de boende själva sätter agendan för områdets satsningar. I Folkets hus, i Husby, har en folklig rörelse skapats och gett boende mandat till viktiga positioner (ibid.).

Ett fortsatt utpekande av förorten och dess boende bidrar snarare till att fördjupa den misstro och de upplevelser av att inte ha någon röst, som en del av problemet. Men de boende i sig är inte bärare av problemet, understryker han, utan snarare en del av lösningen. Det är hög tid att innerstaden och mittfåran av det svenska samhället lyssnar till förortens röster. Det är nämligen just där som lösningarna finns på det som idag presenteras som utanförskapets problem.

Politiker på alla nivåer – i både Brasilien och Sverige – har ett ansvar att representera hela landet. Även de utsatta. Istället för att hitta på nya lösningar från innerstadens trygga vrå borde de gå till förortens och favelans myllrande föreningsliv. Det pågår just nu i många av Sveriges förorter en social mobilisering. [...] Där ligger lösningarna och väntar på dem som är redo att lyssna (ibid.).

Utmaningen är i den meningen densamma i förortens Sverige och favelans Brasilien: att bana väg för och lyssna till den sociala mobilisering som redan sker i stadens periferier.

Försvar av ett förlorat folkhem

Den kamp som förortsbaserade organisationer som Megafonen bedriver för att med förorten som avstamp sätta frågor om medborgerliga rättigheter och social rättvisa för alla på den politiska agendan, med målet att Sverige ska blir ett inkluderande hem – för alla – är i någon mening en och samma kamp som tidigare generationer av aktivister har fört, inte minst genom användande av den expressiva populärkulturens repertoar av uttryckssätt.

En av dem är den tidigare nämnde Dogge Dogellito, som fortfarande är en välkänd artist och en etablerad röst i svensk offentlighet. Han har, i likhet med Baksi före honom, blivit del av den svenska populärkulturens mittfåra. Dogge växte upp och är fortfarande bosatt i Stockholmsförorten Alby, där också Megafonen är verksamma, bland annat involverade i kampanjer mot utförsäljning av allmännyttan. ”Landet vi kallade Sverige finns inte längre”, skriver Dogge i en debattartikel i *Aftonbladet*, 2013. ”Det trygga, positiva och rättvisa Sverige. Ett land där man hade rätt till bostad, skolgång och allmän sjukvård av god kvalitet”. Liksom allmännyttan säljs ut så pekar Dogge på hur det pågår ”en utplundring av våra gemensamma tillgångar”, där skattebetalarna ”blivit blåsta på nuet, framtiden och vår sociala trygghet”. Dogge uppmanar politiker att sätta ett stopp för denna utförsäljning av det gemensamma och att i någon mening återupprätta ett Sverige som han menar inte längre finns.

Vi hade ett land där man brydde sig om barnen, de gamla, de sjuka och arbetslösa. Det fanns socialförsäkringar som garanterade en trygghet tillvaro även om allt annat rasade. Det fanns resurser för att ta hand om de människor som behövde hjälp. Det är ju därför vi betalar skatt, för att vi vill ha den tryggheten. När man sänker skatten i tre, fyra eller fem omgångar så är det klart att pengarna inte räcker till. Om man dessutom betalar vinster och aktieutdelningar till så kallade välfärdsföretag blir det inte mycket kvar. Dessa företag betalar dessutom inte skatt i Sverige för sina vinster, så ingenting går tillbaka in i systemet. En dag rasar allt som byggts upp under många år av kloka människor som ville något gott med vårt land (Doggelito 2013).

Det som Dogge ser som svar på denna utveckling är ett entydigt ”NEJ till vinster i välfärden”, ”ett slut på skövlandet av vårt land” så att ”vi kan börja bygga upp vårt Sverige igen

– så som vi vill ha det, efter all denna förödelse”. Liksom en förortsbaserad organisation som Megafonen adresserar Dogge här kampen för ett gemensamt hem, det som längre tillbaks benämndes folkhemmet, på ett sätt som förbinder en tids aktivism, det tidiga 1990-talets, med 2000-talets, i en gemensam strävan efter att återupprätta ett annat Sverige.

Liksom Baksi så definierar sig Dogge som del av en svensk samhällsgemenskap, även om han har rötter i en annan del av världen. Han talar om sig själv som självklart hemmahörande – del av ”vi” – och som del av denna gemenskap gör han också anspråk på att definiera innebörderna av detta ”vi”. Som en symbolisk gest för att markera sitt hemmahörande i en svensk gemenskap skrev han en artikel i *Aftonbladet* dagen innan nationaldagen 2002. I artikeln lyfte han just fram flaggan som en central nationell symbol och underströk betydelsen av att ”tänka på vilka värderingar vi vill att den ska stå för idag”. Liksom Baksi gjort så skulle man kunna säga att Dogge på så sätt gjorde anspråk på den svenska flaggan. Vad var det då för värderingar som han önskade att den svenska flaggan skulle stå för?

...det är våra inre värderingar som är det viktigaste av allt och som jag vill kunna vara stolt över: ett öppet och vänligt klimat mellan människorna, en självklar inställning att vi ställer upp för varandra och för andra som behöver vår hjälp, vetskapen att vi alla är lika värda och får plats i den stora trygga gemenskap som är vårt land Sverige i tiden (Doggelito 2002).

På ett liknande sätt som han tidigare gjort i sin musik (Dahlstedt 2005) skulle man kunna säga att Dogge här ägnar sig åt ett slags ”mobilisering av traditioner” (Eyerman & Jamison 2005), där han anammar en rad välkända element i den svenska nationella berättelsen och sätter in dem i en bestämd, samtida svensk kontext. I citatet ovan kan vi till exempel se spår av både Per-Albin Hanssons folkhemsdröm (metaforen Sverige som en stor trygg gemenskap) och kung Karl XVI Gustafs valspråk ”För Sverige i tiden”. Dogge åberopar dessa element för att måla bilden av sina drömmars Sverige, ett Sverige som han menar inte längre finns, ett land präglad av solidaritet och rättvisa.

Miljoner människor är på flykt i världen och de har varken land som skyddar dem, nationalsång eller ens ett pass och knappt tak över huvudet eller mat till sina barn. Vi fick en jord att förvalta, där maten kunde räcka till alla, liksom utrymmet och vattnet. Men vi har låtit egoismen styra istället. Låt oss öppna våra hjärtan och återupprätta det Sverige vi en gång hade, det solidariska och rättvisa Sverige som vi var vana vid och älskade och låt svenska flaggans dag symbolisera detta Sverige (Doggelito 2002).

När Dogge önskar svepa in sig i den svenska flaggan gör han inte bara anspråk på hemmahörande i den svenska gemenskapen, utan han sätter sig själv i positionen att definiera innebörderna av och gränserna för denna gemenskap. För Dogge handlar det i någon mening om att återupprätta ett svunnet folkhem, med en uppsättning värden och ideal som han menar har raserats, i takt med att egoismen fått allt större spelrum i det svenska samhället.

I en annan artikel, från 2006, placerar Dogge sin kamp för hemmahörande i den svenska trygghetens hemland i den polariserade stadens kontext:

Växer du upp på ett visst ställe har du ingen chans i det här samhället. Och politiker vill ha fler invandrare men de vill inte själva bo grannar med de eller ha dem på sin tomt. Var är det som vi kallade för vårt trygga hemland? Mänskliga resurser förstörs på ett tidigt stadium. Är detta välfärd? Vi hade ett välfungerande system som var modell för hela världen. Många människor hade kämpat för det. Nu verkar det som om vi spolar ned det hela i toaletten. Då blir också fältet fritt för destruktiva krafter. Om vi inte reagerar, protesterar, uppmärksammar

dessas omständigheter har vi inget försvar för det demokratiska och rättvisa samhället (Doggelito 2006).

Dogge är långt ifrån ensam om att i egenskap av populärkulturell figur rikta kritik mot den samtida politiska utvecklingen och att göra anspråk på hemmahörande. Innan det är dags att dra samman våra iakttagelser från detta kapitel, låt oss först ge ytterligare ett exempel, som utspelade sig 2013.

Passet och den obesvarade kärleken

I december 2013 utspelade sig följande scen i riksdagshuset: Jason Timbuktu Diakité, en annan etablerad svensk hiphopartist, skulle just till att motta den antirasistiska Fem-i-tolv-rörelsens pris, ett pris som han fått för att han ”visat hur man både i ord och toner kan förena ett stort artisteri med ett personligt engagemang i viktiga samhällsfrågor” (*Fria Tider*, 2013-12-03). Med sig till presskonferensen hade Timbuktu tagit med sig sitt pass, som han visade upp inför det samlade pressuppbådet.

Jag tog med den i dag för att säga att detta är mitt bevis i varje fall, på att jag inte är någon främling. [...] Ni behöver inte vara toleranta mot mig. Jag ber inte att få bli tolererad, och eran nåd är inte någonting jag kräver. Däremot kräver jag, med all kraft jag kan uppstå, att bli bedömd på mina handlingar och på min personlighet. [...] Och jag kräver att bli sedd som en del av detta samhället. Men i utbyte ger jag dig mitt liv Sverige. För dig kommer jag och mina barn alltid hjälpa till att bygga. Jag ger dig min uppfinningsrikedom. Jag ger dig min kreativa förmåga och min energi. Jag kommer att älska i Sverige, jag kommer att leva i Sverige, och jag kommer att dö i Sverige.

Liksom Dogge relaterar Timbuktu till välkända element i den svenska nationella berättelsen, paketerar dem och gör dem till sina egna. I slutet av talet reciterar han symboliskt refrängen i nationalsången: ”jag kommer att leva i Sverige, och jag kommer att dö i Sverige”. I talet artikulerade Timbuktu en samtida samhällelig angelägenhet som ett politiskt problem, placerat i offentlighetens mittfåra. Han gjorde det inte i egenskap av politiker eller representant för en bestämd politisk organisation, utan som en offentlig figur med möjligheten att ge röst åt de spridda protesterörelser som satts i rörelse runtom i landet. Timbuktu är medborgare med de rättigheter och skyldigheter som det för med sig. Men hans medlemskap i den svenska samhällsgemenskapen möts ändå med misstro. Han kände sig nödgad att kräva sin rätt och göra anspråk på att få höra hemma i den samhällsgemenskap som egentligen redan är hans hem.

Talet satte igång en livlig debatt om rättigheter och skyldigheter, tillhörighet och gemenskap, inkludering och exkludering i migrationens Sverige. Timbuktus tårfyllda ögon och stockade röst berörde. Talet spreds snart på bred front på sociala medier. Det startades upprop och solidaritetskampanjer där andra uppmanades cirkulera bilder på sig själva med sina pass, under rubriken ”Jag är Jason”. En rad riks-kända artister, från Tomas Ledin till Petter, medverkade i en uppmärksam film där de läste varsin kort strof i Timbuktus tal. Men talet väckte inte bara bifall, utan också starkt motstånd. Flera riksdagsledamöter, däribland flera sverigedemokrater, valde att bojkotta prisceremonin.

Bakgrunden till detta ställningstagande var att Timbuktu nyligen medverkat i en låt tillsammans med hip-hopakten Kartellen, *Svarta duvor & visna liljor*, som väckte stor uppståndelse för sitt öppet politiska budskap riktat mot SD och deras syn på migration och migrationens Sverige. Det var framför allt en rad som skapade starka känslor och som vissa

tolkade som ett direkt hot mot partiledaren Jimmie Åkesson: ”Dunka Jimmie gul och blå, hissa i en flaggstång”. I skymundan hamnade dock en annan central del av låtens politiska budskap, nämligen budskapet om den svenska folkhemsdrömmens död, som också Dogge förmedlat.

mamma Svea har blivit iskallt – till SMHI
ge det tjugo vintrar till å sen förstår vi
socialdemokrati Alexander Bards idioti
din vardag som nyliberal slav sitter väl fint
Sverige baby en boulevard av brustna drömmar
och det de en gång var vill de fan att du ska glömma

Kartellen/Timbuktu, *Svarta duvor & visna liljor*, 2013

Ortens kamp för hemmahörande är alltså del av en större kamp, som i grunden rör hemmahörande en bredare samhällsgemenskap, som aktualiserar frågan: Vem hör hemma i folkhemmet? Och vilka ses som främlingar? På så sätt knyter dagens förortsbaserade kamp an till inte bara en bredare samtid, utan även till de kamper som utspelat sig i det förflutna, som också rörde just hemmahörande detta folkets hem.

Avslutande diskussion

När vi i dagens Sverige konfronterar effekterna av ökad ojämlikhet, såväl socioekonomiskt och rumsligt, så innebär nya rättviserörelser en mot-rörelse med krav på en egen röst. Megafonen och andra liknande urbana rättviserörelser artikulerar allmänna frågor om välfärd och medborgarskap genom att sätta Orten, den lokala förorten, i fokus och som utgångspunkt för en samtida kamp för social rättvisa. Vi har i detta kapitel visat på hur det motstånd som kommer till uttryck bland förortens unga idag är förbundet med liknande sociala missförhållanden som gav upphov till olika former av motstånd under 1990-talet. På så sätt utgör dagens motstånd en länk till strider som utkämpats tidigare, samtidigt som det överskrider dessa strider.

Även om det finns variationer över generationer av migranter och deras barn så finns det påfallande likheter i kraven på hemmahörande på lika villkor. Inte minst genom poplärkulturens uttryckssätt har tidigare generationer av migranter (som Baksi och, efter honom, Hassan och Isak), liksom deras barn, som vuxit upp i Sverige (som Dogge och Timbuktu), bidragit till att adressera och politisera frågor om ”utanförskap”, ur andra infallsvinklar än de som kommit att dominera den offentliga debatten (jämför kapitel 1 i denna bok). Tidigare generationers kamp har härmed fungerat som en sprängbräda för senare generationers organiserade aktivism. Dagens hiphopkonstnärer fortsätter att hänvisa till segregation, social ojämlikhet och stigmatiserad närvaro i stadens utkanter som en inramning för en ny form av politisk handling för hem-görande (Schierup m.fl. 2014). Efter konflikterna i Stockholm 2013 har vi kunnat se en rad interventioner i den offentliga debatten, som till exempel har adresserat behovet av en bredare representation och verklig social rättvisa. Dessa interventioner har artikulerat och synliggjort förortens ”röst” (Léon Rosales & Ålund 2017).

Låt oss avslutningsvis illustrera denna förortens nya röst, hur den kan artikuleras och få stöd i offentligheten, med den Stockholmsbaserade organisationen Fanzingo. Fanzingo är ett oberoende mediehus, baserat i Stockholmsförorten Alby. Målet är att mediehuset ska komma att utgöra en plattform för förortens unga, där de ska ges möjlighet att artikulera

sina erfarenheter om hur det är att leva och bo i förorten och där de till exempel i radio, genom tv och film samt i skrift kan nå ut med sina röster.

Vår mission är att skapa möjligheter för unga i allmänhet och underrepresenterade grupper i synnerhet, att lära sig berätta historier utifrån sitt perspektiv. Samtidigt erbjuder vi medierna nya berättare och ett angeläget innehåll. Vi tror att individer kan växa genom att man frigör sin skapandekraft. Vi tror att demokratin och samhället utvecklas genom att fler röster blir hörda och fler perspektiv görs tillgängliga i medierna (<http://fanzingo.se/om/>).

Ambitionen är att organisationen ska bidra till att öppna dörrar och nå en bredare representation av röster i offentligheten än de som nu tillåts ta plats, för att på så sätt bygga vidare på den rikedom av mänskliga möten som dagens Sverige omfattar. Ett av organisationens initiativ är ”Botkyrkas röster”, ett forum där unga i olika delar av Botkyrka har möjlighet att posta sina egna berättelser om livet i Botkyrka, utifrån just sina erfarenheter och upplevelser. Bland Botkyrkas många röster hittar vi följande berättelse, Aisha Rahmans, en ung tjej från Botkyrka. Under rubriken ”Ständes mellan två plattor” skriver hon:

Jag går bland betongen och syns som alla andra
men när jag öppnar käften är vi inte med varandra
tuben ut trettio minuter
de säger, ”invandrare, vad gör du här och tjuter?”
försöker integreras men inte assimileras
separeras genom att regleras
reglerad att vara dina fördomar
vilket skapar ortens svordomar
och du är förvånad kring ortens ungdomar
Solen skiner utanför tullarna
vi sitter här och grillar bland kullarna
mångkulturen för oss samman
fördomarna drar oss undan
segregering som skapar vi och dom
Fram kommer den rasistiska politiken
och plötsligt sitter Sverige i skiten
samhällsproblem som viftas bort
låt detta inte bli komfort
kommer ses som den andra var jag än går
Oundvikligt hört snack
och därefter blivit placerad i fack
ståendes mellan två plattor
Påverkad av omgivningen
och skapat den egna beskrivningen
men tänker, jag lever i ett mellanförskap
och därmed bildar mitt eget landskap
dags att öppna ögonen och ta vara på kunskapen
vi är trots allt många som lever i mellanförskapen
Aisha Rahman, *Ständes mellan två plattor*, 2016

Berättelsen artikulerar en unik erfarenhet av hur det kan vara att som ung leva och bo i Orten och hur denna specifika position – som boende i Orten och som ”invandrare” – formar vad som är möjligt att göra och vad som är möjligt att tänka. Vart du än går och vad

du än gör kommer du att ses som ”den andra”, bli ”placerad i fack”. Omgivningens förväntningar formar också dina egna. Samtidigt artikulerar berättelsen den frihet som är möjlig i mitten av bron, i det mellanförskap som berättaren själv befinner sig i – liksom många andra: ”vi är trots allt många som lever i mellanförskapen”.

Berättelsen fångar på så sätt kärnan av det vi har ägnat detta kapitel åt att belysa, nämligen den nya slags brobyggande medvetenhet som uppstår i framväxten av bredare social rättviserörelse, med Orten som centrum och skådeplats, men med det omgivande samhället som måltavla. Denna rörelse utgör ett symptom på ett samhälle som behöver förändras. Även om vi inte med säkerhet kan uttala oss om effekterna av den organisering som ägt rum och de krav som rests så menar vi ändå att det avtryck som denna rörelse gjort i den offentliga debatten ger exempel på hur ett framtida, mångkulturellt samhälle för alla, skulle kunna skapas. För dem som önskar se det så är städernas förorter något mycket mer än de kaosets och terrorhotets platser; som de inte sällan beskrivs som i samtida offentlig debatt. På dessa platser tar samtidigt drömmar om ett framtida, inkluderande mångkulturellt samhälle form, inte minst bland förortens unga. För dem som önskar lyssna hörs där en vibrerande ansamling av både kulturella och politiska toner, som öppnar nya dörrar. Om de tillåts bli sedda och hörda så finns där en stor potential, som rentav kan bidra till att förnya den svenska demokratin.